

Бакун О. А.,

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ ЗАЙМЕННИКОВОЇ РЕПРИЗИ ЯК ЕКСПРЕСИВНОЇ ОДИНИЦІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРОЗИ)

У статті розглянуто структурно-семантичну типологію одного з типів експресивних сегментних конструкцій – займенникову репризу, складову функціональної стилістики. Виокремлено різновиди експресивної функції займенникової репризи, характерних для мовотворчості Чака Паланіка.

Ключові слова: структурно-семантична типологія, функціональний підхід, сегментна конструкція, займенникова реприза.

В статье рассмотрено структурно-семантическая типология одного из типов сегментированных конструкций – местоименную репризу, составляющую функциональной стилистики. Выделено разновидности экспрессивной функции местоименной репризы, характерной для творчества Чака Паланика.

Ключевые слова: структурно-семантическая типология, функциональный подход, сегментированная конструкция, местоименная реприза.

There has been studied in the article structure and semantic typology of one of the types of expressive segmental constructions – a pronominal reprise, means of functional stylistics. There have been distinguished kinds of expressive function of pronominal reprise, which is common for the language of Chuck Palahniuk.

Key words: structure and semantic typology, functional approach, a segmental construction, a pronominal reprise.

У мовотворчості письменників на сучасному етапі натрапляємо не лише на речення, але й синтаксичні побудови, які за певними ознаками подібні реченням, але не є ними. До таких конструкцій відносять займенникову репризу, як один із різновидів явища сегментації.

Аналіз науково-теоретичної літератури (О. С. Попов [6], Т. Н. Сафронова [7] та ін.) засвідчує, що функціональний аспект вивчення сегментних конструкцій став домінуючим у дослідженнях останнього часу. Однак у тлумаченні поняття «функція» натрапляємо у лінгвістиці на три думки. Одні використовують термін «функція» щодо мови, інші – щодо мовлення, а ще інші вважають, що це поняття певною мірою стосується і мови, і мовлення. Відомо, що типологія функцій має тривалу еволюцію, однак і до тепер не має загальноприйнятої. Більшість дослідників виокремлюють як головні комунікативну і мислетвірну функції. Ми підтримуємо ту думку, що синтаксис художньої літератури, на відміну від інших мовних рівнів, є, насамперед, засобом реалізації комунікації та мислення, що водночас передбачає «необхідність єдиного функціонального критерію для усіх синтаксичних засобів, одиниць, конструкцій ...» [5, с. 6]. Дослідники мови письменників сьогодні акцентують увагу на структурно-семантичних особливостях реалізації прагматичної функції, оскільки твори спрямовані на людину, писані для читача.

З огляду на те, що в концепції Г. О. Золотової розмежуємо мовні (первинні) функції речення, які автор тлумачить як «конструктивно-синтаксичні засоби вираження реченням свого типового значення, і мовленнєві (вторинні) функції, що зумовлюють різноманітні зміни та перетворюють синтаксичні моделі у мовленнєві [3, с. 331]. Серед мовленнєвих Г. О. Золотова виокремлює: 1) композиційно-синтаксичну; 2) експресивно-оцінювальну функції, кваліфікуючи першу як обов'язкову для кожного речення, іншу – як факультативну [3, с. 332]. Саме друга функція спрямована у прагматику.

О. П. Сковородников загалом дотримується функціональної класифікації Г. О. Золотової, проте вносить певні корективи. Зокрема, використовує термін «комунікативно-синтаксична функція», але змінює термін «експресивно-оцінювальна функція» на термін «прагматична функція» [8, с. 14]. Причиною таких змін стало неоднозначне тлумачення поняття експресивності загалом і експресивного синтаксису зокрема. На думку О. П. Сковородникова, експресивність як категорія усіх рівнів мови – «різновид прагматичної інформації, поєднаної з поняттям інтенсивності». А синтаксична експресивність, як часткове поняття експресивності, на думку автора, виступає як функція, здатна синтаксичною конструкцією «посилувати прагматичну інформацію, закладену у висловленні або в будь-якому його компоненті» [8, с. 14]. Ці структурно-семантичні особливості синтаксичних одиниць та їхній експресивний характер реалізують у мовленнєвій палітрі художнього твору різні форми синтаксичних конструкцій, зокрема активно функціонують сегментні конструкції. Тому дослідження структурно-семантичної типології займенникової репризи, як одного з аспектів дослідження явища сегментації є **актуальною**.

Предметом дослідження ми обрали займенникову репризу, як один із аспектів дослідження сегментних конструкцій, регламентованих обсягом статті. Джерелом фактичного матеріалу ми обрали роман Чака Паланіка «Невидимі монстри», у якому займенникова реприза з експресивного погляду активно функціонує і є одним із засобів реалізації визначених функцій. Принагідно зазначимо, що синтаксис мовотворчості Чака Паланіка ще не був об'єктом лінгвістичного дослідження. **Мета дослідження** передбачає виявлення в аналізованому творі займенникової репризи, їхнє картування, опис та аналіз із урахуванням їхнього тлумачення та класифікації у сучасній лінгвістичній науці та особливостей індивідуально-авторського вживання у досліджуваному творі. Визначена мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) вивчити науково-теоретичну літературу з досліджуваної проблеми; 2) шляхом суцільної вибірки закартувати фактичний матеріал – займенникову репризу – із роману Чака Паланіка «Невидимі монстри»; 3) виявити структурно-семантичну специфіку займенни-

кової репризи як експресивної синтаксичної структури. Всього нами дібрано, закартковано та проаналізовано 120 досліджуваних конструкцій.

Структурно-семантичні особливості сегментних конструкцій, різновидом яких є займенникова реприза, реалізується, насамперед, через їхню експресивну функцію, яка найчіткіше може бути виявлена в конкретних умовах тексту. Виявити експресивну функцію допомагає контекст, бо «експресивна функція мови – це здатність виражати емоційний стан того, хто говорить, його суб'єктивне ставлення до предметів і явищ дійсності, які позначаються» [1, с. 7].

Структурно-семантичні особливості сегментних конструкцій теми висловлення насамперед реалізують через експресивну займенникову репризу. Функціональне призначення сегментних конструкцій розглядають багато лінгвістів (С. І. Андріянова [2], Л. Є. Майорова [5], Т. Р. Коновалова [4]). Так, Л. Є. Майорова пропонує розмежовувати називний теми і називний уявлення саме з функціонального погляду, підкреслюючи їхнє різне функціональне призначення. Називний теми, вважає автор, виконує функції заголовка, видільну і запиту. Для називного уявлення, на думку автора, властива експресивна функція у таких різновидах: називний уявлення вводить читача у філософські роздуми героя чи автора або використовується у ситуації спогадів про важливі історичні події та події особистого життя; називний уявлення «підхоплює» те, про що говорилось у попередньому контексті; називний уявлення виражає патетичний оклик; називний уявлення виконує експресивний запит. [5, с. 12].

Л. Є. Майорова не визначає єдиного критерію для виокремлення цих функцій. Тому деякі з них виокремлено на основі аналізу зв'язку сегмента з постсегментним компонентом, інші – через аналіз особливостей структури текстового фрагменту (наявність чи відсутність лівого контексту). Ми вважаємо, що функції підхоплення та зачину, виокремленні Л. Є. Майоровою, реалізується через зв'язок сегмента з лівим контекстом.

Семантико-композиційні функції сегментних конструкцій через зміст їхнього зв'язку з лівим контекстом визначає Т. Р. Коновалова. Різновидами функцій, за її дослідженнями, є: уявлення, привернення уваги, експозиції, інтенсифікатора, емоційно-оцінна, власне експресивна, заголовка [4, с. 136].

С. І. Андріянова виокремлює лише функції уявлення, акцентування, пояснення [2, с. 37], підкреслюючи, що кожна з трьох функцій ускладнена наявністю текстотвірної функції, яка залежить від зумовленої нею змістової функції сегмента [2, с. 37].

Зважаючи на усі наявні типи класифікацій функцій, виокремлених Л. Є. Майоровою, Т. Р. Коноваловою, С. І. Андріяновою та ін., ми аналізуємо фактичний матеріал – займенникову репризу як конструкцію, що виконує функції акцентування і виділення теми висловлення, а отже не може функціонувати без бази, оскільки це найбільше відповідає завданням нашого дослідження. Щодо лівого контексту, то його наявність, на нашу думку, не обов'язкова, тому ми не залучаємо до аналізу.

Семантичне призначення займенникової репризи реалізують через експресивну функцію, що виявляють у конкретних текстових умовах. Поза контекстом визначити функціональне призначення займенникової репризи часто неможливо, оскільки сегмент і постсегментний компонент поєднані між собою структурно і змістовно. А без постсегментного компонента займенникова реприза втрачає синтаксичну специфіку і не може виконувати свою функцію.

У займенниковій репризі прагматика експресивної функції реалізована такими семантичними різновидами:

1) займенникова реприза функціонує як патетичний оклик з підкресленням почуття радості, гордості, захоплення та ін.:

Miss Rona, a lesbian! Of course this isn't true. [9, p. 85];

«... the Princrs Brandy Alexander!» Alfa's warm, dark words float up, «she is probable to remove her clothes and scream like the wild horses in even the crowded restaurants ...» [9, p. 28].

У цій функції займенникову репризу, як правило, проголошують із окличною інтонацією. А у сегменті представлена лексика, яка позначає живі істоти та ін.;

2) текстотвірну функцію займенникової репризи виявляють через зв'язок із постсегментним компонентом і з попереднім контекстом або через функціонування на початку тексту своєрідного експресивного зачину:

How bad could it be, my face? [9, p. 53];

The cutting. I remember. It was my cotton crepe sundress from Espre [9, p. 36];

And this kind of attention. I still love it [9, p. 159].

Такі конструкції називають тему наступного висловлення, викликаючи в свідомості читача певний образ. Тож у їхній структурі живаються іменники, які часто позначають конкретні, абстрактні предмети, та ін. ;

3) займенникову репризу з прагматичною метою використовують як засіб характеристики героя:

Too aubergine eyes, check-bones too defined by Rusty Rose blusher. Nothing is left to your imagination [9, p. 115];

Bug eyed. That's my word for it [9, p. 52];

Ignored and aging and drugged-out old women, older and more invisible to the world every minute, they must not wear a lot of make-up [9, p. 31].

Тож, як бачимо, функцію сегмента виконують іменники, які позначають живих істот, конкретні предмети та ін.;

4) займенникова реприза виконує функцію підхоплення думки того, про що повідомлялось у попередньому контексті, а згадуваний об'єкт виступає темою наступного висловлення:

My face, you touch my blasted, scar-tissue face and you'd swear you were touching chunks of orange peel and leather [9, p. 197];

A mountain climber, maybe she starves and freezes, exhausted and n pain for days, and climbs all the way to the top [9, p. 259].

Сегмент займенникової репризи розміщений у своєрідній інтерпозиції. Часто в їхній структурі натрапляємо на лексику, яка позначає конкретні предмети, живих істот та ін.;

5) займенникова реприза доносить до читача філософські роздуми героя чи автора:

The shot, it was like getting hit hard what I remember [9, p. 287];

Stealing drugs, selling drugs, buying clothes, renting luxury cars, taking clothes back, ordering blender drinks, this isn't what I'd call Real Life, not by along shot [9, p. 257].

Функції конструкцій такого типу ускладнює зміст психологічного контексту, а самі конструкції мають у своїй структурі особливі групи лексики: абстрактні іменники, що своїм лексичним значенням є предметом філософського роздуму.

Отже, займенникова реприза у мовотворчості Чака Паланіка – це експресивний засіб для 1) вираження патетичного оклику, підкреслюючи почуття радості, гордості, захоплення; 2) виконує текстотвірну функцію; 3) використовується як засіб внутрішньої характеристики героя; 4) виконує функцію підхоплення 5) відтворює ситуацію філософського роздуму. У їхній структурі вживаються особливі групи лексики: абстрактні поняття, іменники, які позначають конкретні предмети та живі істоти та ін. Сегментні конструкції цього типу автор використовує для створення розчленованості висловлення, водночас роблячи текст лаконічним. Сегментні конструкції – це один із засобів експресивної передачі інформації різного змісту.

Література:

1. Александрова О. В. Проблемы экспрессивного синтаксиса / О. В. Александрова. – М. : Высш. шк., 1984. – 210 с.
2. Андриянова С. И. Сегментированные конструкции в составе текста. : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / С. И. Андриянова. – СПб., 1993. – 132 с.
3. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М. : Наука, 1973. – 351 с.
4. Коновалова Т. Р. Сегментированные конструкции в газетно-публицистическом стиле / Т. Р. Коновалова // Вопросы стилистики. – Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1972. – Вып. 4. – С. 129-137.
5. Майорова Л. Е. Именительный представления и именительный темы как явления экспрессивного синтаксиса : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : специальность 10.02.01 «Русский язык» / Л. Е. Майорова. – Л., 1984. – 22 с.
6. Попов А. С. Сегментация высказывания / А. С. Попов // Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка. – М. : Наука, 1968. – С. 302-321.
7. Сафронова Т. Н. Сегментированные конструкции в современном английском языке : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : специальность 10.02.04 «Германские языки» / Т. Н. Сафронова. – Л., 1975. – 26 с.
8. Сковородников А. П. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка / А. П. Сковородников. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1981. – 255 с.
9. Chuck Palahniuk. Invisible Monsters / Ch. Palaniuk. – London : Vintage. – 2000. – 306 p.